

čas je spet na kamnu se spremenil na obzidjih se postaral  
 okna so se pozaprla  
 in spet odprla  
 v neki pravljici

in končno nekega dne  
 v goré se niso več povzpeli niso se spustili več v doline  
 v očeh nebo só skrili  
 zemljo med zobmi

po dolgih letih pa prišel je nek trgovec  
 prodajal vsemogoče vsemogoče kupoval je revež enoroki  
 za mnoge je bolezni se potem zanimal za imena sanje  
 Oni so smehljali se in Kolo časa obračali

in spet potresi so bili  
 in spet so mlini  
 mleli

bežali dnevi so minila leta in prešla stoletja in nekega Leta  
 nek fant s piščalko vzburi Kri  
 vzburi Val  
 bregovi beli v mojih rôkah so bili

Prev. Ciril Zlobec

## Okoli nas in sveta

Pet pogledov na liriko Alija Podrimja

IZVOR, OBLIKE

dr. Draško  
 Redep

Veliki lirski val Alija Podrimja nenehno upošteva kontrapunkt. Preteklost in prihodnost, predniki in sodobniki, spomini in sanjarjenja, vse to se pojavlja v stihih tega lirika; v dialogu, ki ustvarja aromatično, zgoščeno izraženo metafiziko gorja. Kot simbol se za obzorjem te lirike pomika jelen, nedotaknjen, izjemen, podoben spoznanju, da utriplje ob nas še drug ritem, še drugo življenje, ne *prekletstvo samo*, ki ga opeva strastno pa tudi resignirano. *Življenje je prestaro za nove ljubezni*, od tod zavzetost Alija Podrimja za rodovna vprašanja in za spoznanja o samem sebi, ki so hkrati tudi raziskovanje. *Čas je, da osvojim svoj rod*, pravi Podrimja med svojim lirskim monologom. In kakor je imel Podrimja nekdanj rad gibko, čisto sliko, v kateri si je prizadeval *ujeti belega konja*, in v kateri je slutiti njegovo rodno Metohijo v žarečih barvah, vso v vizijah, vzneseno in južno, tako se zdaj fenomen tega rodu, pesnikovega izvora, pojavlja poenostavljeno — niti kot vprašaj niti kot klicaj. Nekdanj se je zdelo, da je blizu Stevanu Raičkoviću,

in sicer Raičkoviću iz *Balade o predvečerju*. Podrimja je namreč nekega septembrskega dne izsanjal negibno tihoto, ki jo je v sobo zanesel odpadli list. A že takrat so se črni konjeniki na belih konjih apokaliptično pomikali za obzorjem in stopali prek nekakšnih čudnih vitkih mostov, čez prepade, v neko drugo, daljno, zvezdnato pokrajino ter tako odpirali novo možnost in poudarjali specifično vizijo. Že takrat je Podrimja v pesmi *Noč slikovito* podal okolje te velike temine poznih ur kot *temo s prostorom* in kot *ladjico na morju*. Spominjamo se, kako je v takšni temoti klical Zaratustra, in sicer v prostoru, v katerem odzvanja močan odmev zvona in ki je odprt in neskončen. In kakor je nekdanj ponajveč vztrajal pri *vračanju vase*, se dobrikel tisti odmaknjeni, simbolični Zakleti vasi, ki jo piše z veliko začetnico, klical Penelopo med iskanjem za njenimi sanjami, pisal svoje *Pismo*, v katerem je vsa lepota že *sámo* *nebo* v *juliju*, tako se je zdaj kot k svojemu velikemu — če že ne celo edinemu tekstu — obrnil k uvidevanju svojega izvora, k oblikam spoznanja in spominjanja, razsutim po dolgo minevajočih letih. Na dolgočasnem jugu pozabljenih stvari umišljene domovine je pri Aliju Podrimju nekaj — kakor tisto v liriki Milivoja Slavička, s katero je sicer v lirskem dialogu — kar že na prvi mah govori o neizogibnosti v panteizmu, ki ne pozna meja. *Niti z ognjem te ne morem vreči iz časa* — se tukaj pojavlja z namigi na čas zgubljenega iskanja, na trud pri razpoznavanju, ki je bil zaman. Včasih je ta domovina njegovega rodu in prednikov podobna smrti nekega sna, ki že več ne obstaja v teh daljnih prebujanjih na potovanjih; šele z njih jim je zmožgel poslati prave pozdrave, ljubezenske razglednice, nasmeh pošepetavanja. Ne vemo pravzaprav, ali se je ta otroški sen razgubil na konici kake sablje ali na konici ničevosti. Človek je, kot ga sprejema Podrimja, sam sebi dvojniki, nenehno prisoten, in človek je pred usodnostjo morja, noči, časa kakor avtentičen in tragičen znak prostora. Zato se tukaj navaja tudi *izgnanstvo v prostoru*, ne le kot velika metafora za vse minule, omejene, majhne, zaplotniške čase, ampak kot simbol, obupne omejenosti človeka zdaj in vekomaj. Resnično Podrimja poudarja, da je *moja usoda v mojih rokah*, in tu je nemara pravi odgovor, zakaj se v svoji liriki zateka k fenomenom rodu, legende Apokalipse, plamenic, ki jih je nedaleč izza vsega slutiti v predpotopnih svetopisemskih teminah. *Stokrat preklet pod to zvezdo* je človek v tej liriki zasnovan v krokijih neke ideje, toda tiste, ki osvobaja in ki se ne more spraviti z negativnimi izkušnjami preteklosti. Človek bi se hotel svoboden in edini dvigniti pod zvezde kljub vsemu, kajpak tudi kljub tistim apokaliptičnim jezdecem, ki se pomikajo za obzorjem.

## METOHIIJA

*Metohija je moja kri, ki se ne podarja* — vse, kar še po tem stihu Podrimja zapiše o svoji rodni hiši, o golobih, livadah in petelinih, ki označujejo njegovo vneumljivo in ljubljeno podobo rodne kraja, odmeva v vzklkih. Poistoveten z Metohijo se obrača nanjo brez pridržka, ne da bi ji opisoval podobo od strani, ampak si jo postavlja ob sebe kot posest in ljubezen. *Vsaka ped mojega telesa je ljubezen in mržnja, vsaka ped mojega telesa je Metohija naša!* Zares pozna osebni zemljepis tega pesnika kot najbolj bistvena in najpogostnejša simbola Metohijo in Beli Drim, in sicer v celotni dolgi fazi njegovih lirskih variacij. Vse, kar ljubi, vse, kar čuti z dnevi vstaje v rodni kraji, vsa veriga nedoumljivih in slepih spominov

na otroštvo, vse to je podano v teh imenih. Kakor klic teh dveh imen, med katerima se Metohija resnično pogosto pojavlja tudi na pomembnih emotivnih in strukturalnih točkah te lirike, se prenekateri odlomki pri Podrimju neposredno nanašajo na čist in, dejal bi, tudi danes estradni zanos sproščujoče mladeniške govorice. Ni takšen kakor Fahrudin Gunga, ni podoben tistim rapsodičnim dolgim skokovitim stihom, ki so tudi vraščeni v metohijsko zemljo. Pač pa je to tako včeraj kakor danes in bo jutri — sreča in čisti delež mlade albanske lirike: Podrimja je prav prisluškujoč domači melodiki Metohije pesnik polnega, prodornega in sproščujočega izraza, ki je že zdavnaj stopil pred svojega konkretnega bralca brez sentimentalnih nejasnosti, brez zlata in srebra komornih spominov, pač pa s čisto in doživeto podobo rodne kraja. Ko odkriva sebe svetu in ljudem, da tudi to pot parafraziram znani Podrimjev stih, gleda ta lirik na legendo svoje *Balade o mostu in razbolelost moje družine* v istoimenski pesmi kot na nedeljivi apokrifni zemljepis rodne Metohije, medtem ko *vrh sveta bobnajo bobni in se trese Troja* in medtem ko se vse pretaka v *bobnenje časa*.

Pripoved Alija Podrimja o rodnem kraju ne pozna baroka podrobnih opisovanj niti ne akvarela lirske metohijske krajine. Tudi tukaj teče beseda o usodnosti, o razpoznavanju lastnega rodu, neznanega izvora. Tudi tukaj blizu rojstne hiše še vedno tulijo volkovi v diluvialnih nočeh, ko se plamenica, ladja, svetilka v zamračenem pristanu... le slutijo. Podrimja se tega opisovanja loteva z instinktom pomorščaka.

## MESTO

Od časa do časa se v tej liriki pojavlja mesto z nečim nedoumljivim, neznanim, magičnim. In vselej, kadar se pojavi, vedno, kadar je ta samostalni poudarjen, je čutiti nekakšen tih, toda odločen boj za njegov svet, za njegovo prisotnost, za njegovo neskončno galaksijo človeških usod, svetlobe, nočnih ur, hitrih in nenadnih krikov. V tej liriki trepeti pred pozabo in se dobriki ljubeznim tako kot že nekoliko staromodni liriki; toda ko ta pesnik pove, kako *moje mesto spi*, to že ni več zasebno dobrikanje, pač pa intimna izpoved, ki je je polna celotna ta lirika, za katero tudi zdaj lahko rečemo, da je neprevrela, hkrati pa tudi vznemirljivo rezka in čista v svojem zanosu. Zanj je to mesto vez z navdihom in stoji v silni obilici skrivnosti starih zgodb ter simbolov kot subjekt, ki ga velja osvajati, ne glede na to, da si ga je že zdavnaj osvojila pesnikova ljubezen. *Neznano bo le zaprlo Vrata za našim hrptom*, poje Podrimja in tisto, nad čimer se njegova domišljija zgrozi, je vedno v območju neskončnosti, romanja, na katerega se je podal svet, v območju sodobnih kataklizem, ko z nekega okna tu in tam zlovešče krikne Poejev krokar. Mesto je torej za Podrimja kategorija novega, toda usodno določenega predela, v katerem se je znašel pesnik, in ki ga med tem, ko leta minevajo, polagoma preplavlja plima njegove senzičnosti. Njegova nepredvidljivost, njegova *igra usode*, pa potem tista črna mačka, ki zlovešče preži na nemih in pravzaprav še nezavzetih uličnih vogalih — vse to se tako neopredeljivo, toda izrazito vrašča v razmišljanje o *novem pretresanju sveta*, ki pesnika prisili, da se vrne k Homerjevi poeziji, k starim, preprostim resnicam o porajanju. *Tekel bom čim dlje in proč od krvi in samega sebe* — še utegne neke ob robu pesmi, ob kraju pozornosti reči ta lirik, ki dramatično vidi *konec sveta* v razčetr-

jenih, razčlovečenih prostranstvih planetarne noči. Mesto je zato določeni kraj in še več kot to: neposredna nevarnost, tiha kriza ali preprosto mir, ki v sodobnem koledarju še ni ugledal prostora in luči.

## DVOJNIK

V pesmi *Na lov* pravi Podrimja: *na lov greva jaz in moj dvojniki ... on lovi svojo lobanjo, jaz pa skrivam morje za zobmi*. Tako se njegova podvojena, pomnožena, razraščena pozornost osmišlja v nočnih tihotah in tudi kadar *ubijamo visoko*. Hkrati pa zna tudi plovba po neznanih pokrajinah bivanja in sveta ter zavest o tej plovbi v Podrimjevi pesmi pogosto najti svojo linico, svoj pogled, ki bi spremenil vse v svetlobi prividne nedoumljive teme, notranje razvrstitve razpoloženja in stvari.

Na tem lovu bi oba rada kar čimprej našla *zgubljeni smehljaj zemlje*, in sicer na témo bajke in Olimpa; na tem neprestanem lovu, v tem iskanju, ki si mrzlično prizadeva za resnico samo, tudi tako govorita: *vekomaj so spraševali, kje je Olimp, nazadnje pa so ga našli ob vznožju neke bajke*. Tako se veliko (ne)verovanje Alija Podrimja v svet legende ter v strukture bajke in simbolnosti evropske zgodovinske podlage polagoma iz knjige v knjigo pretaplja v razmišljanje sumničavega, zares nejevernega dvojnika, ki ima drugačen pogled in kajpada tudi drugačen spomin. Tako pride do neenačenja, do divjega nesorazmerja, do razlike. V iskanju za *svetilnikom*, *prekletim v morju pozabe* se množica — v predpotopnih samotah — vselej pojavlja kot tiha spremljevalka, kot pomnožena hrabrost, pa tudi kot povečani dvom v vse, kar prihaja. *Sto let nespečnosti* potemtakem doživljata pesnik in njegov dvojniki in to se potem na straneh Podrimjeve lirike pretvarja v nespečnost samo, v budnost, v določenost akcije, ki se v poeziji odvija še naprej. Tudi tu se je pokazalo, da je dialog med pesnikom in njegovim dvojnikom pravzaprav tudi poskus, da bi premagal tisti nočni, hudobni krik, ki se razlega v prostranstvih njegove samote. Kajti *če ne govorim, nima miru moje življenje* in v tem govorjenju, v tej *noči mojih psov*, *noči sveta* so sledovi brodolomskega, strastnega grabljenja za ponujeno roko, najsi bo tudi dvojnikova.

Dvojniki je veliki, odrešiteljski simbol Podrimjeve lirike. Toda, še to naj povemo, to ni brbljavi dvojniki iz poezije Todorja Manojlovića in *Pesmi mojega dvojnika*, ki igrivo, veseljaško, v secesionistični svečavi potuje po Sredozemlju ter ob pogledih na Jonsko in Tirensko morje pošilja pesniku svoje pozdrave, svoj nasmeh, svoje hedonistične signale. Sicer ima Jonsko morje, ki ga navaja, podobno kot Manojlović, v Podrimjevi poeziji raznolike, vsakršne obraze in se ustavlja pri mitološkem pomenu *juga moje govorice*. Na kratko povedano, tudi Podrimjev dvojniki ima buden sen in ga skrbi tako raznotera pesnikova skrb.

## MLADENIČ IN LEGENDA

Kakor v zgodnjih pesmih Radovana Pavlovskega je tudi tu, pri Podrimju, jasno in prepričljivo slutiti podobo mladeniča, ki stopa po obrežjih svetopisemskih rek, v sanjski domovini, ob poznavanju simbolov iz destinstva, v metafiziki nastajanja. *Stopam, pada dež, na tem svetu ga nihče ne sliši, nihče ga ne vidi, kako pada v neki legendi* — tudi v tem prostem teku je od prve do zadnje črke čutiti nekakšen uporniški, pokončni ponos.

*Dežuje na moje ime* prav ta mladenič iz Podrimjeve lirike, toda za vsem tem ostaja predznak iskanja, nemir groma, tisto za *zobmi skrito morje*. V tej omamni glasbi, sredi katere se je že od vsega začetka znašel, ta mladenič vzneseno pripoveduje o plamenicah, svetilkah in svetilnikih, spominja se krvi in tragičnih družinskih datumov, pluje po vodah ljubljenih pokrajin tudi tja, kamor ni nameraval potovati, vendar je nad vsem tem iskanje izhodišča legende, njegovega izvora. V eni in isti pesmi je v nevelikem strukturalnem in miselnem razmiku zapisal: *moj bog je mlajši od mene* in *moj bog je starejši od mene*. Tako se starost, ki je sicer z leti in stoletji ni mogoče meriti, tukaj pojavlja kot brezkoristen kompas, kot kategorija, ki ji ni treba verjeti v sicer nevernem in pozabljivem času. Tako je, podobno kakor pri Antunu Branku Šimiću, brez dogem, brez starinskih, lažnih oporišč zavesti ta mladenič eden najbolj avtentično in najbolj nadarjeno ustvarjenih likov celotne lirike jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Ta čas je v našem sodobnem pesništvu nekaj *žejnih dečkov*, ki, kakor Jean Floré, pesnikujejo razglašeno, rimbaudovsko definitivno in gibko, v polnem sozvočju s svojimi leti. So tudi uporniški pesniki, ki so se za vedno zagledali v protest svoje lastne dorečenosti. Toda ta Podrimja z vizijo omenjenega mladeniča, pesnik med legendo in stvarnostjo, med preteklostjo in prihodnostjo, s spominom na apokaliptične čase, pa tudi z vznesenim pogledom k zvezdam jutrišnjega neba, med vodami rodnega kraja, med zgodovinami, omejenimi pokrajinami — *izbira usodni trenutek* tako drzno in preprosto kakor darove, ki si jih je sam izbojeval in s katerimi se usodno domiselno in odločno poigrava na metohijskem vetru spominov. In kakor smo še nekoč bili navajeni, da gledamo na Tadijanovića vselej skozi oči njegovega rodnega Rastušja in vidimo Crnjanskega v sremskih, stražilovskih, fluidnih jasninah, tako si Alija Podrimja, ki gotovo — in sicer ne od včeraj — spada v prvo vrsto jugoslovanskih lirikov, ne moremo zamisliti brez melodike njegovih rodniških metohijskih voda, legend, zgodovine. Večno na razmeji je v mladeniču, ki se postavlja po robu, še ves v dvomih spregovoritev, legend in prividov, lažnih malikov in sredi brezkoristnosti nepomembnih in ozkih gledanj — z izrednim poletom in darom utelesil naša intimna iskanja smisla in novih razsežnosti.

Mladenič in legenda — to je dialog, ki se tudi na straneh Alija Podrimja obnavlja kakor očarljivi in dragoceni spomini na mladostna spoznanja.

Novi Sad, 28. 5. 1978

Prev. Andrej Arko